

ЗАХИСТ ОФІЦІЙНОЇ МОВИ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ: ДОСВІД ФРАНЦІЇ

У статті висвітлено еволюцію французької мовної політики, спрямованої на захист державної мови, починаючи з XVI ст. Проаналізовано роль академічних, урядових і неурядових організацій, які опікуються функціонуванням і поширенням французької мови. Особливу увагу приділено розгляду законодавчої бази мовної політики.

Ключові слова: мовне законодавство, мовна політика, офіційна мова, національна мова, французька мова.

У цивілізованій Європі неможливо знайти приклад, коли б держава не опікувалася статусом офіційної (= державної) мови, всіляко не підтримувала її і не спонукала до її вивчення як своїх громадян, так і тих, хто хоче ними стати. Як відомо, за нинішніх умов європейські нації є переважно поліетнічними і складаються з різних етнічних груп. Натомість абсолютна більшість їх підтримує офіційну одномовність, маючи одну державну мову, яку вважають першорядним чинником інтеграції різномовних спільнот у єдиній національній державі.

Випадки інтеграції на базі двох чи більше державних мов у Європі є поодинокими (Бельгія, Ірландія, Фінляндія, Швейцарія) і становлять радше виняток, аніж правило. Причому в деяких із них, зокрема в Бельгії, конституційне закріплення двомовності (французька і нідерландська мови) не зняло гостроти етномовних відносин, яка час від часу призводить до дестабілізації політичної ситуації в цій країні. В Ірландії і Фінляндії державна двомовність (ірландська + англійська, фінська + шведська) фактично закріплює панівне становище однієї мови (англійської в Ірландії і фінської у Фінляндії). Що стосується ірландської мови, то вона, попри свій офіційний статус в Ірландській Республіці і Європейському Союзі, стала мовою меншості на своїй історичній батьківщині. Нею як першою мовою повсякденно користуються близько 94 тис. людей, що становить 2,1 відсотки від 4,6 млн. населення країни. Загалом про володіння ірландською мовою заявляють 39 % громадян Ірландії¹.

Показовим у плані захисту національної державної мови є приклад внутрішньої і зовнішньої мовної політики Франції — країни, яка ще у XVIII ст. подарувала світові Декларацію прав людини і громадянина. У XX ст. цей документ було покладено в основу Загальної декларації прав людини.

Францію називають країною, де держава створила націю, у тому числі завдяки проведенню активної мовної політики. Стаття 2 французької Конститу-

¹ This is Ireland. Central Statistics Office. Census.— Dublin, 2011. — P. 99.

ції надає статус єдиної державної мови французькій, проголошуючи її «мовою Республіки».

Чи загрожує щось офіційному статусу і загалом світовим позиціям французької мови, якою, за оцінками, нині послуговуються понад 220 млн. людей, включаючи 65 млн. у самій Франції? Очевидно, відповідь на це парадоксальне запитання має бути негативною. Однак далеко не всі французи поділяють таку думку. Відомий французький мовознавець Клод Ажеж, автор книжок «Боротьба за французьку мову», «Проти однакового мислення» та ін., дотримується протилежної думки, вважаючи свою мову загроженою, а відтак наполягає на її надійному захисті. Головну загрозу для французької мови вчений убачає в експансії англійської мови й описаної нею картини світу, яка нав'язується через поширення мовно-мисленневих стереотипів ².

В історичному плані концепт захисту французької мови не новий. Ось уже п'ять століть він не сходить зі сторінок наукових і публіцистичних видань, його прагнуть втілити в цілій низці нормативних актів. Щоправда, інтерес до цього концепту то зростає, то згасає, аби знову відродитися, залежно від обставин мовної ситуації в країні і світі. Його автором вважають французького поета, представника Плеяди Жоакена дю Белле, який у 1549 р. видав літературний трактат «Захист і уславлення французької мови» ³. У цьому тексті автор віддає шану французькому королю Франциску I, який своїм указом 1539 р., відомим як указ Вілле-Котре (Villers-Cotterêts), проголосив французьку мову офіційною у сферах управління та юстиції на всій території королівства, замінивши нею латину.

Попри те, що перший текст французькою мовою з'явився ще в середині IX ст. (це була славнозвісна «Страсбурзька клятва» — «Serment de Strasbourg» 842 р.), до епохи Відродження всю книжну сферу обслуговувала класична латинська мова, яка не мала гідних конкурентів як у Франції, так і у всій Західній Європі. Королівський указ фактично узаконив процес мовної централізації, який розпочався у XII ст. з використання французької мови придворними нотаріусами і продовжився у XIV–XV ст., коли нову національну мову стали вживати в адміністративних текстах (королівських хартіях) замість латини та інших регіональних мов.

Дю Белле волів разом зі своїми товаришами з Плеяди перетворити «варварську і вульгарну» французьку на вишукану й гідну мову, аби зробити її мовою книжності й освіти на рівні з латинською і грецькою мовами. Він виступив за збагачення французької мови шляхом імітації античних авторів, однак критикував переклад, вважаючи його надто рабським і неспроможним замінити оригінальну словесну творчість. Трактат Ж. дю Белле, який називають «Маніфестом поетів Плеяди», взяли на озброєння ті, хто нині виступає на захист французької мови вже в іншому історико-культурному контексті, про що йтиметься нижче.

Для того, щоб успішно виконувати об'єднавчу функцію і конкурувати з латиною та регіональними мовами, зокрема досить потужною у XV–XVI ст. провансальською (окситанською), французька мова мала пройти стадію уніфікації. Адже на етапі свого становлення в пізньому Середньовіччі молода

² Hagège C. Combat pour le français. Au nom de la diversité des langues et des cultures. — Paris, 2006. — 250 p.; Hagège C. Contre la pensée unique. — Paris, 2012. — 256 p.

³ Du Bellay J. La Défense et illustration de la langue française. (La Deffence, et illustration de la Langue Françoisse, 1549). — Paris, 1936. — 26 p.

національна мова не мала усталених норм і демонструвала значні коливання у виборі морфологічних форм дієслова (*resoudre / resoudre*), нефіксованість роду іменників, варіативність вимови і правопису (*hirondelle, arondelle* або *erondelle*). Якщо у XVI ст. подібний стан речей толерувався, то у XVII ст. спостерігається тенденція до уніфікації та унормування французької мови, чому сприяла низка чинників. Ідеться передусім про діяльність французьких літераторів і мовознавців (Малерб, Вожля), заснування Французької академії і започаткування нею першого академічного словника, діяльність школи граматики і логіки в Пор-Руаялі. Ці чинники відіграли важливу роль у розвитку французької літературної мови, який всіляко підтримувала королівська влада через уряд кардинала Рішельє.

Французький уряд сприяв уніфікації національної мови, вбачаючи в ній один з інструментів об'єднання підданих усередині королівства і його виходу на зовнішню дипломатичну арену. До плану уніфікувати численні діалекти в «середній» мові, яка була б зрозумілою для всіх французів і європейців, що часто обирали французьку мовою міжнародного спілкування, долучилося чимало літераторів і мовознавців. З цією метою 1635 року було створено Французьку академію, яка надала державного значення працям у галузі мови, отримавши чітке доручення: «головна функція Академії полягає у старанному і ретельному напрацюванні однозначних правил для нашої мови з метою забезпечення її чистоти, вишуканості і здатності обслуговувати мистецтва й науки» (ст. 24 статуту).

Французька академія, яка мала і має суто мовно-культурне призначення, поставила за мету розробити словник, граматику, риторику і поезику. Перше видання словника 1694 р. засвідчило пошук компромісу між «старим правописом», зумовленим етимологією, і правописом, заснованим на живій вимові, що відстоювали тогочасні реформатори.

Залишаючись прив'язаним до етимології, французький правопис усе ж зазнав спрощення, яке виявилось у скасуванні деяких етимологічних приголосних (*mud > mu*), розмежуванні *u* і *v* тощо.

Крім того, протягом XVII ст. члени Академії, кожен у своїй царині, своїми працями сприяли піднесенню європейського престижу французької мови. Ідеться про праці Вожля і його молодих соратників Корнеля, Буало, Лафонтена, Расіна, Боссюе та ін.

Паралельно було видано праці з граматики і логіки школи Пор-Руаяля за авторства Лансло, Арно і Ніколь, а також риторики, або мистецтва говорити, за авторства Ламі. У цей же час для уславлення французької мови Академія засновує і починає присуджувати перші літературні премії, а також премію за красномовство.

У XVIII і XIX ст. продовжується діяльність із захисту й уславлення французької мови, яку започаткували перші академіки. Наступні видання академічного словника, завдяки змінам, які вони вносять у добір і опис мовного матеріалу, завершують опрацювання французької мови, надаючи їй сучасного вигляду. У цей період було продовжено реформу орфографії і під впливом узусу змінено правопис кількох тисяч слів. Від 1694 р., дати виходу першого видання словника Французької академії, який налічував 18 тис. слів, відбулося 8 його видань (1718, 1740, 1762, 1798, 1835, 1878, 1932–35 (35 тис. слів), 1992). Дев'яте видання словника, комп'ютеризація якого розпочалася 2000 р., існує як у друкованій (Т. 1–2, літери А–М), так і в електронній версії (літери А–Р), яку було оновлено 2011 р. До нього має вийти понад 15 тис. нових слів.

Академічний словник заклав підвалини словникової справи у Франції, яка сьогодні пишається наявністю цілої гами різноманітних словників (тлумачних, енциклопедичних, етимологічних, фонетичних, словників синонімів, антонімів, аргю тощо), виданих у всесвітньо відомих серіях Лярус, Робер, Ашет, Максідіко. Справжнім здобутком національної лексикографії стала публікація в 1971–1994 рр. шістнадцятитомного «Trésor de la langue française», словника-тезауруса французької мови XIX–XX ст. (понад 100 тис. слів), електронну версію якого оновлено в 2005 і 2007 роках. До цього слід додати словники діалектизмів і регіоналізмів, а також електронні бази даних, які фіксують мільйони слововживань сучасної французької мови, включаючи мову перекладної літератури. Принагідно зазначимо, що активна лексикографічна робота ведеться не лише у Франції, а й у таких франкомовних країнах, як Бельгія, Канада і Швейцарія, про що свідчать видання словників бельгіцизмів, канадизмів і гельвецизмів.

Як відомо, розквіт французької мови та її світова експансія припадають на XIX і початок XX ст., коли вона була найпрестижнішою мовою міжнародного спілкування завдяки широкому використанню в дипломатичних зносинах, міжнародній поштової кореспонденції, у перших міжнародних організаціях на чолі Ліги націй. Колоніальні володіння й утворення другої за розміром французької колоніальної імперії лише підсилювали тенденцію до поширення франкомовності.

Міжнародний престиж французької мови забезпечив їй місце привілейованої мови спілкування національних еліт різних країн, а відтак — значний вплив на розвиток інших європейських мов. У той час питання про захист французької мови не стояло на порядку денному.

Після Другої світової війни мовна ситуація у світі істотно змінюється і тепер уже англійська мова завойовує позиції, які колись належали французькій, поступово витісняючи останню з різних сфер міжнародного спілкування, передусім з науково-технічної і фінансово-економічної діяльності. Феномен втрачання позицій починає виявлятися і в самій Франції внаслідок приходу в її економіку численних транснаціональних компаній з переважно нефранцузьким капіталом, які послуговуються у своїй діяльності англійською мовою.

Нові обставини зумовили поширення колективної французько-англійської двомовності серед керівних кадрів економіки, фінансів, виробництва, торгівлі й реклами, що мало наслідком зростання престижу англійської мови, яка стала джерелом нових запозичень.

У повоєнні роки спостерігається значний приплив англо-американізмів у лексику французької мови, де вони займають місце не лише як позначення нових понять, а й як конкуренти-синоніми французьких слів, що позначають відомі поняття (пор. фр. *commerçant* і англ. *dealer*, фр. *gestion* в англ. *management* тощо). Мода на англіцизми стає все помітнішою в мовленні підприємців і журналістів, що поступово призводить до формування своєрідного мішаного жаргону, який отримує іронічну назву «франгле» і про який уже доводилося писати⁴.

Починаючи з 60-х років минулого століття уживання «франгле» викликає спротив в академічних і мистецьких колах, які розгортають боротьбу за чистоту французької мови, спираючись на вже відомий концепт її захисту. Боротьба ведеться у трьох основних напрямках: 1) пошук еквівалентів для англіцизмів

⁴ Чередниченко О. І. Про мову і переклад. — К., 2007. — С. 98–100.

п шляхом їх калькування або створення власних неологізмів (напр., англ. engineering — фр. ingénierie, англ. marketing — фр. mercatique, англ. lobby — фр. groupe de pression); 2) критика зразків «франко-англійського суржику» у передачах радіо і телебачення, на сторінках преси, художньої літератури і наукових видань поряд з пропагандою правильного вжитку (bon usage); 3) удосконалення юридичної бази захисту французької мови.

Юридичною базою мовної політики Франції є мовне законодавство, яке змінювалося упродовж XX століття. На зміну мовному закону 1975 р. було прийнято Закон № 94–665 від 4 серпня 1994 р. «Про вживання французької мови», відомий як закон Жака Тубона, за іменем його ініціатора — колишнього міністра культури. Закон містить 24 статті і на них варто спинитися докладніше. Стаття 1 проголошує французьку мову, яка, згідно зі ст. 2 Конституції Франції, має статус «мови Республіки», тобто єдиної державної мови, основоположним елементом французької ідентичності і культурного надбання Франції. За цією статтею французька мова є мовою освіти, виробництва, суспільної комунікації і державної служби. Вона також є особливим засобом спілкування держав, які входять до франкомовного співтовариства.

Стаття 2 вказує на обов'язковість уживання французької мови у сфері матеріального виробництва і послуг, а також письмової, усної та аудіовізуальної реклами. У ній, зокрема, зазначається, що «у назві, пропозиції, презентації, інструкції з використання, описі умов гарантії товарів і послуг, а також у рахунках і квитанціях уживання французької мови є обов'язковим».

Стаття 3 встановлює обов'язковість використання французької мови на транспорті і шляхах сполучень, незалежно від форми власності (державна чи приватна). Вона передбачає, що в разі невиконання цієї вимоги «ліцензія на використання транспортного засобу може бути скасована, незважаючи на термін її дії або умови контракту».

У статті 4 йдеться про те, що в разі перекладу написів і оголошень кількома мовами, їхнє подання французькою мовою має бути таким же чітким і доступним для зорового і слухового сприйняття, як і переклад іноземною мовою.

Стаття 5 говорить про те, що всі договори про виробничу діяльність між юридичними і фізичними особами, незалежно від їхнього предмета й форми, укладаються французькою мовою і не можуть містити іноземних термінів та висловів, якщо існують французькі терміни та вислови того самого змісту, затверджені відповідно до заходів зі збереження французької мови. Ці положення не застосовуються до договорів, які мають на меті промислову та комерційну діяльність за межами національної території, якщо вона підлягає іноземній юрисдикції. Договори з іноземними партнерами, крім тексту французькою мовою, містять переклади іноземними мовами, що мають однакову юридичну силу.

Стаття 6 закріплює право кожного учасника будь-якого заходу, включаючи колоквіуми або з'їзди, що проводяться у Франції фізичними або юридичними особами французького громадянства, виступати французькою мовою. Усі матеріали, що поширюються до, під час і після заходів, включаючи програми, тексти виступів, звіти, публікації праць, подаються французькою мовою з можливим перекладом однією або кількома іноземними мовами. Тексти або виступи, подані іноземними мовами, повинні вміщувати принаймні анотацію (резюме) французькою мовою. Ці положення не стосуються заходів, що їх проводять виключно іноземці.

Згідно зі ст. 7 закону, публікації, журнали і прес-релізи, поширювані у Франції, що належать юридичним або фізичним особам, які надають державні послуги і користуються державними субвенціями, повинні, у разі їхнього випуску іноземною мовою, містити принаймні резюме французькою.

Відповідно до ст. 8, 9 і 10 внесено зміни до кодексу законів про працю. У ньому віднині зазначено, що «письмовий трудовий договір укладається французькою мовою». Якщо посада, зазначена в договорі, може бути названа лише іноземним терміном, який не має відповідника у французькій мові, текст договору повинен містити французьке тлумачення іноземного терміна. Якщо найманий працівник є іноземцем, договір перекладається на його прохання мовою працівника. При цьому обидва тексти мають однакову юридичну силу. Статут підприємства укладається французькою мовою. У разі потреби він може бути предметом перекладу однією чи кількома іноземними мовами. Будь-який документ, що регламентує обов'язки найманого працівника або положення, знання яких необхідне для виконання ним відповідної роботи, видається французькою мовою. Він може бути доповнений перекладами на одну або кілька іноземних мов.

Важливим є останній абзац ст. 10 Закону, яким встановлено, що трудова документація на території Франції укладається французькою мовою незалежно від громадянства роботодавця.

Стаття 11 визначає, що «мовою навчання, екзаменів, конкурсів, а також дисертацій та інших дослідницьких праць у державних і приватних навчальних закладах є французька мова, за винятком випадків, зумовлених необхідністю викладання іноземних та регіональних мов і культур, а також випадків, коли викладачами є асоційовані або запрошені іноземні професори». Ця вимога не поширюється на іноземні школи та заклади, спеціально відкриті для учнів іноземних держав, а також на заклади, які надають міжнародну освіту. Другим пунктом цієї ж статті Закон про освіту від 10.07.1989 р. доповнено положенням про те, що «головними завданнями навчання є володіння французькою мовою та знання двох іноземних мов».

Статтею 12 Закону Тубона встановлено обов'язковість уживання французької мови в аудіо- і відеореєстрації незалежно від способу її поширення. Ст. 13 доповнює Закон від 30.09.1986 положеннями про повагу до французької мови і заходи, що забезпечують поширення франкомовності.

Стаття 14 забороняє юридичним особам уживання виробничих, торгівельних або сервісних марок на базі іноземних висловів або термінів, якщо аналогічні вислови або терміни з тим же значенням затверджено відповідно до умов, передбачених нормативними документами про збагачення французької мови.

Стаття 15 вимагає від центральних і територіальних державних органів надання будь-яких субсидій лише за умови виконання отримувачами положень даного закону. Невиконання закону отримувачем може потягти за собою повне або часткове повернення субсидії (субвенції).

Стаття 16 описує компетенцію представників правоохоронних органів, у тому числі карного розшуку, щодо встановлення фактів порушень норм, які випливають зі ст. 2 цього закону. Зазначено, що правоохоронці мають право в денний час проникати у приміщення і у транспортні засоби, де здійснюється діяльність, передбачена попередніми статтями, проводити слідчі дії, знайомитися з документами, необхідними для виконання їхніх завдань, вилучати копії

документів, а також зразки товарів та інші речові докази згідно з положеннями декрету Державної Ради (вищого судового органу Франції). Будь-яке пряме або непряме перешкодження правоохоронцям у виконанні завдань, передбачених ст. 16, тягне за собою покарання відповідно до абзацу 2 ст. 433–5 кримінального кодексу (ст. 17).

Правопорушення, пов'язані з невиконанням цього закону, фіксуються в протоколах, які мають юридичну силу, доки не доведено протилежне. З моменту складання протоколів у п'ятиденний термін вони спрямовуються до прокуратури Республіки. Копії надаються зацікавленим особам. Недотримання п'ятиденного терміну призведе до визнання протоколу недійсним (ст. 18). Згідно зі ст. 19, внесено зміни до кримінально-процесуального кодексу про те, що будь-яка асоціація, яка відповідно до свого статуту ставить за мету захист французької мови, може здійснювати права позивача у справах про порушення положень ст. 2, 3, 4, 6, 7 і 10 закону № 94–665 від 4.08.1994 «Про вживання французької мови». Закон є актом публічного права і стосується контрактів (договорів), укладених після того, як він вступив у законну силу (ст. 20).

Стаття 21 встановлює, що положення цього закону застосовуються без шкоди законодавству, яке регламентує вживання регіональних мов у Франції, і не перешкоджають їхньому функціонуванню. Щороку до 15 вересня уряд подає до представницьких органів звіт про виконання цього закону й заходи, що впливають з міжнародних договорів та угод, щодо забезпечення статусу французької мови в міжнародних організаціях (ст. 22). Статті 23 і 24 регламентують порядок введення в дію окремих статей мовного закону.

Щорічний звіт уряду про виконання мовного закону, який готує Міністерство культури і комунікації, відповідальне за здійснення мовної політики, містить вичерпний аналіз функціонування французької мови у сферах внутрішньої і зовнішньої комунікації, включаючи сферу перекладу. Спеціальний розділ присвячено питанням збагачення словника французької мови. Окремо подаються відомості про становище регіональних і міноритарних мов, зокрема про кількість годин телерадіомовлення баскійською, бретонською, окситанською та іншими мовами Франції. У звіті наводиться також перелік порушень закону і заходів, яких було вжито для їх усунення. Доступ до звіту є відкритим на офіційному сайті міністерства.

Отже, ознайомлення з законом «Про вживання французької мови», прийнятим у часи співіснування (фр. *cohabitation*) «лівого» президента Франсуа Міттерана і «правого» уряду Едуарда Баладюра, дає підстави для двох висновків:

1. Закон, покликаний захищати державну мову, яка є головним чинником збереження національної ідентичності, має бути результатом згоди політичних еліт і суспільства.

2. Дієвість норм французького закону, на відміну від українського, забезпечується тим, що вони будуються за класичною тріадою правової норми і поряд з гіпотезою і диспозицією передбачають санкцію.

Важливу роль у захисті французької мови відіграють неурядові (громадські) організації. У Франції існує не один десяток асоціацій, які опікуються питаннями збереження і примноження національної мовно-культурної спадщини. Серед них: Асоціація збереження і поширення французької мови (ASSELAFF), Асоціація майбутнього франкофонії (AFRAV), Асоціація французької мови (ALF), Асоціація захисту французької мови Париж — Іль-де-Франс (DLFParis-IDF), Альянс Шамплена та ін. 7 грудня 2009 р. газета «Монд» опублікувала підписаний ними колективний маніфест під назвою «Французька мо-

ва: надзвичайний стан»⁵. У маніфесті, зокрема, наголошується: «Як мова Республіки (ст. II Конституції) французька є передумовою національного і державного співжиття, будучи, за результатами опитувань, одним з головних стовпів національної тотожності для 80 % громадян. Однак нині французька мова опинилася під серйозною загрозою як у Франції, так і у Квебеку, франкомовній Африці, Валлонії і романській Швейцарії. Це пов'язано не стільки з характером часу, скільки з мовною політикою великих французьких підприємств, яку вони проводять звичайно за підтримки європейських і трансатлантичних політичних кіл, але насамперед наших власних».

Покликаючись на висловлювання відомих діячів культури й науки М. Серра і К. Ажежа, автори маніфесту зазначають, що «сьогодні на стінах Парижа можна побачити більше англійських слів, ніж було німецьких за часів гітлерівської окупації», а отже, «настав час закликати всіх громадян до мовного спротиву».

Автори згаданого документа піддають суворій критиці дії уряду і французьких компаній, що сприяють поширенню англійської мови та її впровадженню у сфери освіти, науки, виробництва і торгівлі. Такі дії кваліфікуються як «мовне вбивство» (*assassinat linguistique*). «Якщо мову світового значення, як нашу, буде витіснено з її рідної землі, то яка інша мова в Європі зможе опиратися англо-американському катку?», — риторично запитують вони, звертаючись із закликом про мовний спротив і мовну креативність до громадян: відповідальних посадовців, робітників, студентів, викладачів, приватних підприємців, які щоденно підтримують життєздатність французької мови.

Маніфест звернень також до письменників, філософів, перекладачів та інших творців франкомовності, до всіх, хто любить і практикує французьку мову у світі як робочий інструмент і елемент буття, і закликає їх чинити публічний спротив єдиній світовій мові. Прикметним є фінальний заклик маніфесту: «Через п'ять століть після Жоакена дю Белле, який закликав до захисту і уславлення французької мови, зробімо все для життєствердження нашої мови і захистимо її від варварської логіки та влади грошей».

Загострюючи увагу на питаннях функціонування французької мови у Франції і світі, неурядові організації часом гіперболізують гостроту окремих проблем і в такий спосіб намагаються не допустити погіршення мовної ситуації. Відомою є їхня позиція щодо нератифікації Європейської хартії регіональних або міноритарних мов, яка, на думку багатьох чільних представників громадськості, може зашкодити становищу французької мови. Франція досі не ратифікувала названої хартії. Серйозної критики зазнав президент Ніколя Саркозі, коли в жовтні 2009 р. заявив, що «всі наші ліцеїсти мають стати двомовними і навіть тримовними, аби сприймати фундаментальні природничі і гуманітарні дисципліни іноземною мовою». Представники громадських організацій побачили в цій заяві заклик до розширення присутності глобальної англійської (так званої глобіш) у французькій освіті й у відповідь заявили: «Якщо риба гние з голови, то нація пропадає, відмовляючись від своєї мови».

В інтернет-просторі існує чимало франкомовних сайтів, на яких обговорюються проблеми французької мови. Серед них вирізняється сайт під назвою «Захист французької мови» (*Défense de la langue française*.— www.langue-française.orgDLF), який підтримують неурядові організації. На сайті публікують статті з різних аспектів французької мови (історія, грамати-

⁵ La langue française: état d'urgence.— <http://www.lemonde.fr/opinions/article/2009/12/07/langue-française-état-d-urgence;par-un-collectif-d-associations1277289>.

ка, орфографія, лексика, семантика, стилістика і риторика), а також з проблем французької літератури. Організовано широке обговорення спірних питань уживання й унормування французької мови, іншомовних запозичень та мовної політики. Така діяльність разом з діяльністю академічних інститутів створює належне підґрунтя для вироблення і прийняття правильних рішень у мовній сфері.

Французький уряд і неурядові організації країни проводять активну зовнішню мовну політику, всіляко сприяючи поширенню французької мови у світі. Різноманітні заходи в рамках цієї політики (дні французької мови і культури, з'їзди викладачів французької мови, мовні курси, прийняття іспитів і видача міжнародних сертифікатів про знання французької мови тощо) здійснюються мережею французьких культурних центрів при посольствах Франції за кордоном, представництвами Французького союзу (*Alliance française*), а також через Асоціацію франкомовних університетів (*AUF*) і національні асоціації викладачів французької мови, які входять до Міжнародної федерації викладачів французької мови (*FIPF*). Плани дій, спрямовані на розширення присутності французької мови на світовій арені, координуються міністерствами закордонних справ, культури і комунікації і мають вагомий бюджетну підтримку. Крім того, до їх реалізації широко залучають позабюджетне фінансування коштом приватних фондів і компаній.

Досвід Франції в царині захисту національної державної мови свідчить про те, що такий захист можна забезпечити лише за наявності політичної волі до проведення дієвої внутрішньої і зовнішньої мовної політики, яка спирається на відповідну юридично-правову базу та ефективну діяльність академічних, урядових і неурядових організацій.

О. І. CHEREDNYCHENKO

THE OFFICIAL LANGUAGE PROTECTION IN A NATIONAL STATE: FRENCH EXPERIENCE

Highlighted is the evolution of the French linguistic policy aimed at the protection of the official language, since the 16th century. Analyzed is the role of academic, governmental and non-governmental institutions which take care of the functioning and expansion of French. A special attention is paid to legislative basis of the language policy.

Key words: language legislation, language policy, official language, national language, French language.